

Министерство науки и высшего образования Российской Федерации  
Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение  
высшего образования  
«Бурятский государственный университет имени Доржи Банзарова»

## **ПРОГРАММА**

**творческого (профессионального) вступительного экзамена по  
направлениям 45.03.01 Филология и 44.03.05 Педагогическое  
образование с двумя профилями подготовки**

***«Профессиональное тестирование по бурятскому языку и литературе»***

г. Улан-Удэ, 2025

## **ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ**

Вступительные испытания предназначены для определения практической и теоретической подготовленности, поступающего в бакалавриат, и проводятся с целью определения соответствия знаний, умений и навыков требованиям обучения в бакалавриате по направлению подготовки.

Вступительные испытания проводятся в форме компьютерного тестирования в соответствии с утвержденным расписанием. На проведение вступительного испытания отводится 45 минут. Результаты испытаний оцениваются по стобалльной шкале. Минимальное количество баллов необходимое для поступления в БГУ - 50 баллов.

## **СОДЕРЖАНИЕ ВСТУПИТЕЛЬНЫХ ИСПЫТАНИЙ**

### **БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК**

#### **Фонетика. Графика/Фонетикэ, графика, орфоэпии, бэшэгэй дүрим**

Буряад хэлэнэй алфавит. Хэлэлгын абяанууд. Аялган абяануудай илгаа: эмэ (хэлэнэй урдуурхи), эрсэ (хэлэнэй дундуурхи), эрэ (хэлэнэй хойгуурхи). Түргэн, удан аялганууд, дифтонгнууд. Аялганай тааралдал. Аялгануудые зүб бэшэлгэ. Хашалганууд. Йотированна аялганууд. Буряад хэлэнэй орфоэпии. Орфоэпиин гол дүримүүд. Абтаһан үгэнүүдые зүб бэшэлгэ. Орфографическа толи хэрэглэлгэ.

#### **Лексика/Лексикэ. Состав слова. Словообразование/Үгын бүридэл ба үгын бии бололго**

Буряад хэлэнэй үгын баялиг. Олон удхатай үгэнүүд ба омонимууд. Сэхэ ба шэлжэһэн удха. Синонимууд ба антонимууд. Үндэһэн буряад ба ондоо хэлэнһээ абтаһан үгэнүд. Нютаг үгэнүүд. Хуушарһан үгэнүүд. Буряад хэлэнэй толинууд. Үгын үндэһэн, һуури, залгалта ба залгабари. Орёо ба хуряамжалһан үгэнүүд.

#### **Морфология/Морфологи**

Морфологиин үзэхэ болон шэнжэлхэ зүйл, тэрэнэй гол ойлгосонууд. Үгын бии болохо аргууд. Буряад үгын бүридэл. Буряад хэлэнэй хэлэлгын хубинууд тухай.

#### **Синтаксис/Синтаксис**

Синтаксисэй шэнжэлхэ, үзэхэ зүйл, тэрэнэй гол ойлгосонууд. Синтаксисэй гол томьёонуудын, гол хубинуудын. Холбуулал. Холбуулалнуудай илгаа, холбуулал соохи үгэнүүдэй холбооной янзанууд. Мэдүүлэл, холбуулалһаа илгаань. Мэдүүлэлнүүдэй байгуулгаараа, зорилгоороо, үгүүлбэрээрээ, удхынгаа талаар илгарал. Юрын мэдүүлэл, тэрэнэй байгуулга. Нэгэ бүридэлтэ мэдүүлэлнүү. Мэдүүлэлэй гэшүүд тухай ойлгосо, мэдүүлэл соо тэдэнэй эзэлдэг байра. Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд: нэрлүүлэгшэ, хэлэгшэ. Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд: нэмэлтэ, элирхэйлэгшэ, ушарлагша. Тэдэнэй илгарал, бүридэл, гаралга. Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд. Мэдүүлэлэй тододхоһон гэшүүд. Мэдүүлэлэй гэшүүд болодоггүй

үгэнүүд: оролто үгэнууд, хандалга. Дахуулалай илгарал, үүргэ. Бээ дааһан болон юрын обородууд. Орёо мэдүүлэл тухай ойлгосо. Орёо мэдүүлэлнүүдэй гол хубинууд, буряад орёо мэдүүлэлнүүдэй байгуулгын онсонууд. Орёо мэдүүлэлэй хубинуудай холбохо арганууд: аянга, холболто, сэглэлтэ. Холболтотой орёо мэдүүлэлнүүд. Ниилэлдэһэн холболтотой орёо мэдүүлэлнүүд, илгаралынь, үүргэнь. Дахалдаһан холболтотой орёо мэдүүлэлнүүд. Холболтотой орёо мэдүүлэлнүүд. Тэдэнэй ниилэлдэһэн ба дахалдаһан мэдүүлэлнүүдтэй харилсаан, илгаралынь, Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ. Сэхэ хэлэлгэтэй мэдүүлэлнүүд, тэдэнэй сэглэлтэ, үүргэ. Холилдоһон орёо мэдүүлэлнууд. Үгүүлэл. Ойлгосо. Янзанууд.

## **БУРЯТСКАЯ ЛИТЕРАТУРА**

**I. Дээдэ һургуулида орожо байһан һурагша иимэ юумэнүүдые хэжэ шадаха ёһотой:**

- уран зохёолшын зохёол соогоо бэшэһэн уран зураглалые хөөрөжэ;
- уран зохёолшын зураглаһан зурагыг ухаан бодолдоо, сэдхэлдээ бии болгожо;
- уран зохёолой гол шухала үйлэнүүдые, үйлэдэгшэ нюурай хэлэһэн үгэ, хэрэг г.м. бусад олон юрын үйлэнүүдһээ илгажа;
- зохёол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтагании, сагыг, тэрэнэй хойшолонгыг элирүүлжэ;
- зохёолой хэлэнэй уран аргануудыг, байгаалийн зураглалнуудыг текст сооһоо илгажа;
- зохёолой идейнэ болоод уран һайханай талыг харуулалгада сюжетэй зүйлнүүдые үүргэ болон гол проблематика элирүүлжэ;
- уран шүлэгэй шэнжэлэлгэ хэжэ, ямар хэмжүүрээр бэшэгдэһэн бэ гэжэ элирүүлжэ;
- зохёолой геройнуудай өөр өөрын ба бултандань хабаатай шэнжэнүүдые тодорхойлон, характеристикэ үгэжэ, тэдэндэ автарай ямараар хандажа байһыг элирүүлхэ зорилготойгоор геройнуудыг зэргэсүүлжэ;
- литературыг асуудалнуудаар бэшэгдэһэн ажалнуудаар тезисүүдые табижа;
- уншаһан номой справочна аппарат, мүн уран зохёолой нэрэ томьёонуудай толи хэрэглэжэ;
- уншаһан номоор һанамжа бэшэжэ.

**II. Уран зохёол үзэхэдэ хэрэглэхэ нэрэ томьёо**

**Үргэлжэлһэн зохёол тухай ойлгосонууд**

Абари зан – характер

Байгаалийн зураглал – пейзаж

Гурбалжан роман (роман-трилоги) – романтрилогия

Дүрэ – образ

Дүрэ зураг (хүрэг) – портрет

Зохёогшо – автор

Зохёолой оролто (эхилэлтэ) – пролог  
Зохёолой оролто үгэ (үгүүлэл) – предисловие (автора)  
Зохёолой түгэсхэл (дүүргэлтэ) – эпилог  
Зохёолой түгэсхэлэй үгэ (үгүүлэл) – послесловие (автора)  
Зохёолшон – писатель  
Зохёолшын найруулга – стиль писателя  
Зүрилдөөн – конфликт  
Тодорхойлон бэшэлгэ – описание  
Тодорхойлолто – характеристика  
Туужа – повесть  
Уран найханай зураглалга – художественное изображение  
Уран найханай тайлбарилга – художественная интерпретация  
Уран найханай удхалалга – художественное осмысление  
Ушарал (новеллэ) – новелла  
Үгүүлэл (хөөрөөн) – рассказ  
Үйлын түгэсхэл (тайлал, задалал) – развязка действия  
Үйлын дээдэ туйл – кульминация действия  
Үйлын уялаа (эхилэлтэ) – завязка  
Үйлын хүгжэлтэ – развитие действия  
Үйлын уялаа (эхилэлтэ) – завязка (триггер)  
Үйлэ хэрэгүүдэй хубарил – сюжет  
Үйлын оролто (урдахи байдал) – экспозиция  
Үргэлжэлһэн зохёол – проза  
Үргэлжэлһэн зохёолой баатар – эпический герой  
Хоёрложон роман (роман-диологи) – роман-диалогия

### **Шүлэглэһэн зохёол тухай ойлгосонууд**

Зохёогшын бодото намтар – эмпирическая биография автора  
Зохёогшын дүрэ – образ автора  
Зохёогшын уран найханай «эжэл» – художественный «двойник» автора  
Зохёогшын уянгата «Би» – лирическое «Я» автора  
Уянга – лирика  
Уянгашан – лирик  
Уянгата герой – лирический герой  
Уянгата зохёол – лирическое произведение  
Уянгата шүлэглэл – лирическая поэма  
Уянгата шүлэгшэн – поэт-лирик (букв. лирический поэт)  
(Уянгата) үлхөө шүлэгүүд – (лирический) цикл стихотворений  
Уянгын зохёолой гол зүйл – предмет изображения лирики  
Уянгын зохёол соо хэлэгшэ – субъект высказывания в лирике  
Уянгын зохёол соо хэлэгдэгшэ – объект высказывания в лирике  
Уянгын зохёол соо зураглагша – (лирический герой как) изображающий  
Уянгын зохёол соо зураглагдагша – (лирический герой как) изображаемый  
Уянгын шүлэг – лирическое стихотворение  
Үльгэрлэһэн (туужалһан) шүлэглэл – эпическая поэма

Шүлэг – стихотворение

Шүлэгшэн – поэт

Шүлэгшэнэй дүрэ – образ поэта

Шүлэгшэнэй уран найханай намтар – художественная биография поэта

Шүлэгшэнэй уянгата «Би» – лирическое «Я» поэта

Шүлэгшэнэй хуби бэе – личность поэта

### **Зүжэглэһэн зохёол тухай ойлгосонууд**

Гасаланта (гай) зүжэг – трагедия

Гасаланта (гай) хошин зүжэг – трагикомедия

Гол үйлэдэгшэ нюурнууд – главные действующие лица

(Гол үйлэдэгшэ нюурнуудта) эсэргүү харша үйлэдэгшэ нюурнууд – героин-  
антиподы (главным действующим лицам)

Гурбан бүлгэмэй үйлэдэгшэ нюурнууд (гол үйлэдэгшэ нюурта хабаатай) – три  
группы действующих лиц (по отношению к главным героям)

Зохёогшын ажаглалта – авторское примечание (в зн. ремарка)

Зохёогшын сухарилтанууд – авторские отступления

Зүжэглэһэн зохёол – драма

Зүжэглэһэн зохёолой герой – драматический герой

Зүжэглэһэн зохёолой шухала бэшэ (юрын) үйлэдэгшэ нюурнууд –  
второстепенные персонажи

Зүжэгэй ажаглалтын тэмдэглэл – сноска в ремарке

Зүжэгэй баатарнуудай дүрэнүүдэй гурбан хэмжээн – три уровня образов  
драматических героев

Зүжэгэй байгууламжын үзэгдэл – явление (картина, сцена) как  
композиционная часть

Зүжэгэй байгууламжын үйлэ – действие (акт) как композиционная часть

Зүжэгэй гол ханаа харуулһан хэдэл шүлэг – эпиграф к драме

Зүжэгэй ойро зуурын үйлэдэгшэ нюурнууд – эпизодические персонажи

Зүжэгэй наадагша нюурнууд – действующие лица (персонажи) драмы

Зүжэгэй наадагша нюурнуудай хэлэлгын үйлэдэгшэ нюурнууд –  
внесценические персонажи

Зүжэгэй үйлэдэгшэ нюур – действующее лицо драмы

Зүжэгэй үйлэдэгшэ нюурнуудай зүрилдөөн – конфликт действующих героев  
драмы

Зүжэгэй үйлэ хэрэгүүдэй хубарилай байгууламжа – сюжетная композиция  
драмы

Зүжэгэй хүдэлсын байгууламжа – динамическая композиция драмы

Хошон зүжэг – комедия

### **Зохёолнууд**

Онтохонууд. Һүүл хүбүүн. Зургаан нүхэд.

Буряад арадай «Гэсэр» гэхэн үльгэр.

Аламжа мэргэн. Сагадай мэргэн хүбүүн, Ногоодой сэсэн басаган.

Ерэнсэй ехэ үбгэн.

Шоно баатар.  
 Номтоев Р. Аршаанай дуһал.  
 Ульгэрэй далай.  
 Аржа Буржа хаан.  
 МонголоЙ нюуса тобшо.  
 Намсараев Н.Н. Үгытэй хүбүүн.  
 Лыгденов А.Г. Унаган. Үншэн.  
 Номтоев Ц.Н. Хилээмэн.  
 Байминов Ш.Д. Һүнийн эбшээн. Онгосомни. Аадар.  
 Шагжин Ц. Г. Баярта үдэр. Будамшуу.  
 Анггархаев А.Л. Баһал сэдхэлдэм. Алтан. Мүнхэ ногоон хасуури. Арбан табанай нара.  
 Базаржапова Г.Х. Зунай үдэшэ. Нара хүлээнэб.  
 Бадмаев Ц.-Б. Б. Фасоль тухай баллада.  
 Дондогой Ц.-Д. Ц. Гэр тухай баллада.  
 Доржиева Д. Р. Нүүдэл түүдэгүүд.  
 Дамбаев Д.Ц. Дулыш, минии атом!  
 Галанов Ц.Р. Саран хүхы.  
 Ябжанов Б.Н. Хэрмэшэ.  
 Балдано Н. Г. Энхэ-Булад баатар.  
 Пурбуев Б.-М. П. Талын басаган. Эрхэхэ наран.  
 Раднаева Г.Ж. Үбэл. Аадар. Ургы сэсэг. Наран сэсэг. Ээрсэг. Түрэлгын зоболон.  
 Чойбонов М.Р. Мүнхын аршаанай мүнгэн дуһал.  
 Доржогутабай Д.Ш. Буряад хүнби.  
 Жанчипов Б.Н. Үүлэн шүхэр.  
 Намсарайн Б.-Б. Н. Шубуудай хуралдаан.  
 Дон Ц.Д. Шуата хюдалга. Үбгэн Жэбжээнэй мэргэн. Хиртэһэн нара. Брынзын санха.  
 Самбуев М.Ж. Зуун дуун. Ленинград тухай шүлэгүүд.  
 Базарон Ч.-Лх. Хаарташан.  
 Намжилон Д.-Р. Буряад аршааншадай байдал.  
 Барлуков И. Архийн зэмэ.  
 Солбонэ Т. Цветостепь.  
 Тапхаев Л.Д. Ёохор.  
 Мүнхэ Сарьдаг. Саяанда.  
 Галсанов Ц. Г. Буряадни, Буряадни, түрэлхи Буряадни, Табан таанаараа магтанам, Хэнгэргэ.  
 Батожабай Д.-Р. О. Багшашни хэн бэ? Төөригдэһэн хуби заяан.  
 Тумунов Ж. Т. Талын бүргэд. Халуун зүрхэн. Веда. Нойrhoо һэриһэн тала.  
 Намсараев Х. Н. Олзуурхуу Ондорёон. Тайшаагай ташуур. Үүрэй толон.  
 Нимбуев Ш.Н. Эхын юрөөл.  
 Бальбууров А.А. Зэдэлээтэ зэбэнүүд.  
 Балданжабон Ж.Б. Сэнхир хаданууд.

Цыдендамбаев. Ч. Ц. Илахаяа ошохомнай. Банзарай хүбүүн Доржо. Түрэл  
нютагһаа холо. Холо ойрын түрэлнүүд. Буряад басаган.  
Жалсараев. Д.З. Газар дэлхэйн дуунууд.  
Дамдинов Н.Г. Мүшэтэ харгы. Шэлдэй зангиин дуун.  
Улзытуев Д.А. Ая ганга. Шоно баатар тухай дуун.  
Эрдынеев Д.О. Ехэ уг. Үйлын үри.  
Эрдынеев Б.Ш. Бэшэгдээгүй шүлэгүүд.  
Дамбаев Д.Ц. Урагшаа, минии поезд!  
Дугаров Б.С. Звезда кочевника. Саянские старики.

### **III. РЕКОМЕНДУЕМАЯ ЛИТЕРАТУРА**

Дунда нургуулиин 5-11 классай учебнигууд.